

Viite: Työministeriö, Maahanmuuttopolitiikka, 16.6.2006, TM016:00/2005

Vastaus työministeriön lausuntopyyntöön ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää koskevasta työryhmän raportista

1 Periaatteessa

Periaatteellisella tasolla työryhmän suunnitelma vaikuttaa hyvin perustellulta.

Autettavien ihmisten oman näkökulman (uhrinäkökulma) sekä voimaannuttamisen korostaminen kaikissa auttamistyön vaiheissa on tärkeää ja perusteltua.

Raportista tulee myös hyvin ilmi, että toimiva käytännön yhteistyö eri viranomaisien ja eri organisaatioiden kesken on oleellisen tärkeä tukitoimien käytännön toteutuksessa.

Mikäli raportissa hahmoteltu ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä saadaan toimimaan suunnitellulla tavalla, voidaan sitä pitää merkittävänä edistysaskeleena ihmisoikeuksien toteutumiseksi ihmiskaupan uhrien kohdalla.

2 Käytännössä

Auttamisjärjestelmän käytäntöjen ja autettavien omien näkökulmien kannalta suunnitelmaan liittyy eräitä kriittisiä kohtia, joihin Seksialan Liitto SALLI haluaa kiinnittää huomiota.

2.1 Viranomaiskontrollia vai auttamista?

Ensimmäinen kriittinen kysymys on: Miten viranomaiset pystyvät käytännön työssään yhdistämään toisaalta valvonnan (raja- ja laillisuusvalvonta) sekä toisaalta auttamisen (uhrien tunnistaminen ja tukeminen)?

Raportissa on käsitelty asiaa viranomaisnäkökulmasta. Raportissa on erittäin aiheellisesti huomautettu, että auttamistoimet ovat usein perusteltuja, vaikka ihmis-kaupparikoksesta ei olisi täyttä varmuutta.

Vaarana on kuitenkin se, että viranomaisten järjestämä auttamistoiminta voi uhrin näkökulmasta näyttää ei-toivotulta kontrollilta tai sanktioilta. Jotta auttaminen voisi onnistua, on otettava huomioon ihmiskaupan uhrien oma näkökulma: Mitä edellytyksiä autettavilla on luottaa viranomaisiin ja viranomaisapuun?

2.2. Maahanmuuttajien tietämys ja luottamus viranomaisiin

Toinen oleellinen kysymys auttamisjärjestelmän onnistumisen kannalta on: Miten saadaan eri maahanmuuttajaryhmien ja siirtotyöläisten keskuuteen välitettyä riittävästi tietoa Suomen yhteiskunnan, viranomaisten ja auttamisjärjestelmien toiminnasta?

Raportissa suunnitellut tiedotuskampanjat pystyivät vain hyvin harvoin tavoittamaan juuri niitä henkilöitä, jotka itse ovat ihmiskaupan uhreja. Uhrien tavoittamisen kannalta on tärkeää, että heidän ympärillään olevat maahanmuuttajat ovat tietoisia auttamisjärjestelmistä ja mahdollisuuksista turvautua viranomaisapuun.

Silloinkin kun uhri itse saa tietoa ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä, voi viranomaisapuun turvautuminen näyttää mahdottomalta tai liian pelottavalta, jos kaikki muut ihmiset hänen ympärillään suhtautuvat epäluuloisesti Suomen viranomaisiin ja viranomaistoimintaan.

2.3 Uhri vai laitton maahantulija?

Luottamuksen syntymisen kannalta kriittinen kysymys on: Koskeeko voimaannuttaminen ja henkilön oman näkökulman huomioiminen ("uhrinäkökulma") ainoastaan ihmiskaupan uhreja? Vai sovelletaanko näitä periaatteita myös muihin heikossa asemassa oleviin henkilöihin?

Ihmiskauppa tapahtuu usein olosuhteissa, joissa hyväksikäyttö voi olla erilaista ja eriasteista eri henkilöiden kohdalla. Samassa paikassa työskentelevät (laittomat) maahanmuuttajat tai siirtotyöläiset eivät voi luottaa auttamisjärjestelmään, vaikka joku heistä selvästi olisikin ihmiskaupan uhri.

Syynä on se, että uhrinäkökulma ja voimaannuttaminen näyttävät koskevan vain niitä hyväksikäytettyjä, joiden kohdalla on riittävästi syytä epäillä ihmiskauppaa. Sen sijaan lievemmin hyväksikäytetyt ulkomaalaiset pimeät työntekijät eivät ole voimaannuttamisen ja auttamisen piirissä, vaan käytännössä heitä kohdellaan maahantulosäännösten rikkojina, jotka käännytetään maasta.

Tämä yksioikoinen jako on erityisen ongelmallinen seksibisneksessä, koska prostituutio on maastakäännytysperuste. Ulkomaalaiselle prostituoidulle on siis tarjolla vain uhrin tai lainrikkijan rooli.

Prostituoidun näkökulmasta tällainen dikotominen auttamis-kontrolli-järjestelmä näyttää helposti täysin muulta kuin voimaannuttavalta. Seurauksena saattaa siten olla auttamisjärjestelmän kääntymisen tarkoitustaan vastaan.

Jotkut maahanpyrkijät saattavat tietoisesti käyttää auttamisjärjestelmää hyväkseen tekeytymällä ihmiskaupan uhreiksi. Tällaisten tapausten vaara saattaa puolestaan johtaa siihen, että viranomaiset suhtautuvat hyvin epäluuloisesti mahdollisten uhrien esittämiin väitteisiin.

Toisaalta jotkut todelliset ihmiskaupan uhrit saattavat omata sen verran tervettä itsetuntoa ja pyrkimystä omaehtoiseen voimaantumiseen, että he eivät halua alistua uhri-viranomais-näkökulmasta toimivan auttamisjärjestelmän kohteiksi. Saadakseen apua henkilön täytyisi ensin omaksua uhrin rooli ja saada viranomaisetkin vakuuttuneeksi omasta uhriudesta. Toiseksi henkilön pitäisi olla halukas voi-

maantumaan auttamisjärjestelmän hyväksymällä tavalla. Todellinen voimaantuminen voikin estyä, jos henkilö kokee olevansa vain viranomaistoimien kohteena.

2.4. Vaikuttavuus vai näytettävyys?

Työryhmän suunnitelman perusteella on mahdotonta ennakoita, kuinka hyvin auttamisjärjestelmä käytännössä onnistuu auttamaan ihmiskaupan todellisia uhreja. Riippuu hyvin paljon eri viranomaisten ja muiden toimijoiden käytännön valmiuksista ja toimista, onnistutaanko tavoittamaan pahimmin hyväksikäytetyt uhrit ja onnistutaanko heidän auttamisessaan ja voimaannuttamisessaan.

Sen sijaan on täysin selvää, että auttamisjärjestelmän käynnistäminen auttaa Suomen poliittisen julkisivun kiillottamisessa. Auttamisjärjestelmän poliittinen merkitys lienee täysin riippumaton auttamisen vaikuttavuudesta eli siitä, kuinka hyvin auttamisjärjestelmä käytännössä onnistuu auttamaan ihmiskaupan uhreja.

Tähän liittyvä kriittinen kysymys on: Onko auttamisjärjestelmän suunnittelussa ja toteutuksessa kyse pikemmin poliittisesta näytettävydestä kuin auttamisen vaikuttavuudesta?

Seksityöntekijöiden näkökulmasta katsottuna tämä epäily nousee pintaan erityisesti viimeaikaisten lainsäädäntötoimien ja niihin liittyneiden poliittisten puheiden takia.

Prostituutiota koskevaa lainsäädäntöä on tiukennettu käyttäen perusteluna ”uhrien auttamista”. Käytännössä uudet lait ovat kuitenkin tehneet seksityöntekijöiden asemaa entistä ahtaammaksi. Poliitikot ovat vuosien ajan puhuneet siitä, että kriminalisointien lisäksi tarvitaan prostituoitujen auttamista. Kuitenkin tilanne on edelleen se, että prostituoiduille ja prostituutiosta irti haluaville ei ole olemassa riittävästi tukitoimia.

Prostituutiota koskevien lakien tiukentaminen on vaikeuttanut kaikkien prostituoitujen työtä ja elämää. Samalla prostituutioon kohdistuva poliittinen kauhistelu vaikeuttaa ja estää prostituoitujen turvautumista yleisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Suurin osa ulkomaalaisistakin prostituoiduista jää raportissa tarkoitetun auttamisjärjestelmän ulkopuolelle.

Sekä ulkomaalaisten että maassa asuvien prostituoitujen näkökulmasta katsottuna herää helposti epäily, että ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tarkoituksena onkin ainoastaan prostituutioon kohdistuvien kontrollitoimien oikeuttaminen.

Auttamisjärjestelmän uskottavuuden kannalta olisi oleellisen tärkeää, että voimaantumisen mahdollisuus koskisi myös muita kuin ihmiskaupan uhreja.

3. Lisätiedot

Tässä käsiteltyä problematiikkaa on käsitelty laajemmin yhdistyksen aikaisemmissa lausunnoissa. Katso www.salli.org/kanta/

Tätä lausuntoa koskeviin kysymyksiin vastaa
Seksialan Liitto SALLI ry:n lakiasiain sihteeri Johanna Sirkiä
puh. 040 510 2114, sähköposti: etunimi.sukunimi@salli.org